

Sarayın bünövrə daşı

Şair, telepublisist, Əməkdar jurnalist Avdı Qoşqarın poetik yaradıcılığının özül keyfiyyətləri haqqında düşüncələr

Əli Rza XƏLƏFLİ

Poeziya yanan dərddir... Şair isə dərd çəkən; yanan yangıları, dərdləri varlığına çəkənin özü də dərd deyilmi?

Hər dərdin də öz dili var. Görək hər dərdin öz dilini biləsən; dərdin dilini bilməyən sözün yarı yolda qalar.

Həmişə şairləri od qarışıq bir varlıq kimi düşünmüşəm; öz içindən közərən, yanan bir varlıq kimi.

Mənə elə gəlib ki, şairdə sözündən qabaq özünü tanıdan bir cazibə var. Dərd gəzdirəni aralıdan çəkir bu cazibə: bəri gəl, mən dərd bilənəm, - deyir bu cazibə.

Avdı Qoşqarı ilk gördüyüm gündən onun ahənrüba təbiətini nəinki duymuşam, həm də görmüşəm. Görmüşəm ki, ilan gülləyə uçan kimi necə oda, közə can atır. Bəlkə, elə ona görə də yazıları odda yanmanın əzablarından doğulur. Təkcə ayrı-ayrı şeirləri yox, misra-misra duyğuları da yanmanın, göynəmənin sözə çevrilişi, sözlə ifadəsidir.

A.Qoşqar 60-ı tamam elədi. Mən 65-i qurtarıram. Beş ilin fərqi də az deyil. Hər halda, böyük kiçiyi bir az yaxşı tanıyar.

“Göy üzündə səs”lə bölüşdük dərdimizi. Bir kitablıq sözlə, hərəməz öz adımızla, öz səsimizlə çağırıdığımız bizi bilən...

...Bəri gəl, mən dərd bilənəm!..

Avdı Qoşqarın 60-a qədər şeirinin toplandığı ilk kitabı «Dünyaya yağaram qarla, yağışla» 30 il bundan əvvəl «Yazıcı» nəşriyyatında çap olunub, özü 31 yaşında olanda. Bu, bizə tanış yaşdır. Bu yaşda Lermontov yox idi, M.Müşfiq edam qabağında dayanmışdı, C.Cabbarlı yaradıcılığını bitirməkdə idi, çünki o da vaxtsız ölümə hazırlaşdı. Belə faktları çox sadalamaq olar; həm Azərbaycan ədəbiyyatında, həm də dünya mədəni irsini yarananlar sırasında belə məqamlar çoxdur. Azərbaycan isə bu sarıdan lap barlıdır. Fikrin alt qatından başqa bir həqiqət söz istəyir: XX əsrin 20-30-cu illəri nə qədər faciə, nə qədər repressiv olsa da, çox yumşalmış 70-80-ci illərə baxanda sözə daha geniş meydan verib. İstedadı olanlar çox sürətlə özlərini təsdiq edə bilib. O başqa məsələləri ki, tez parladiqları kimi zəhərli atmosferin yandırıcı qatına düşən kimi də yanıb məhv olublar.

Müharibə nisbi sakitlik yaradıb, müharibədən sonra isə rejimin dayaqları sarsılıb, 60-cı illərlə rejim sallaqxanını bağlamalı olub. Nəfəslikdən gələn təmiz hava həyat vəd edirdi. 70-ci illərdən başlayaraq siyasi mühit təzyiq metodlarını dəyişir, daha çox ehtiyatlı olmağa başlayır. Üsyankarlar asılıb kəsilməyə də,

onlar meydandan sıxışdırılır. Çap olunan şeirləri, ümumən görünən yaradıcılıq nümunələri ilə tanınan asilər üçün cəmiyyətin mədəni mühitinə gedən yollar bağlanır. Kitablar nəşriyyatlarda illərlə qalır. Sensor və mətbəə arasındakı yollar da itir, ən yaxşı halda nəşr imkanı plandan plana ötürülür.

Beləliklə, Avdı Qoşqarın da hələ 20-25 yaşında çap olunması kitabı gəlib 31 yaşına çatır. Bütün bunlar onun daxili aləmində bir ümitsizlik hissləri doğursa da, asiliyinə daha çox təkan verir. Mövcud mədəni mühitdən o ilhamı üçün qanadlar ummur, sanki təsədüfən doğuluşu ilə zamanı səhv sandığını düşünür. İndi onun güman yolu dəyişəcək zamandır. O, inqilabların - siyasi kateqlizmlərin başlanğıcına kifayət qədər hazırlıqlı gəlmişdi. Axı 70-80-ci illərin elə silahı vardı ki, bu silah 37-nin güllələrindən daha təhlükəli idi: qansız, qadasız, ölümsüz işlədilen bu silah insanı mənən öldürür, ən yaxşı halda ona bir dəlilik yarlığı yapırdı.

Dəlillik isə ruhun ziddiyyəti, başqa sözlə, xəstəliyi olduğu üçün ətrafda reaksiya doğurmur, ən yaxşı halda cəmiyyətdə ayrı-ayrı adamların mərhəmətinə səbəb ola bilərdi. Avdı Qoşqar bunları artıq bilmişdi. Özü də hələ gənc ikən, həmin mərhələnin əks-sədası olaraq bir «Yorulmuşam» (1978) şeiri də yazmışdı. Kosmopolit tənqidçi isə bunu asanlıqla tənqiddə götürə bilərdi, əgər diqqətini cəlb edibse, şeir nəşr olunub görünübse. Daha yorulmanın səbəbini kimsə axtarmır:

*Keşə ehtiyacım tək sən olaydın,
Qara gözlərinə
Yurulu qalaydım ömrüm uzununu.
Tozunaq yolların yoracağında,
Yorulu qalaydım ömrüm uzununu.*

*Oyanıb dünyada nə görəcəkdim,
Oyanıb dünyada nə oləcəyim...
Ağappaq ömrümə qara xal düşüb,
İnsanlar birtəhər dəyir gözümə.
Ağlıma o vaxtkı yalanlar düşüb,
Gözümün önündə qaralır gecə,
Gözümün önündə tapdanır küçə -
Mənim bu gecikməsi anlamağımdan,
Sən allah, sən Allah ömrünə yol sal.
Yuxulu günlərin səadətini
Odlana-odlana indi duymuşam.
Ömrünün o köhnə alovu üstə,
Ömrünün o köhnə tufanı üstə
Yerimi sal yatım.
Yaman yorulmuşam,
Yaman doymuşam.
Bu dəli küləklər dayandı bəlkə,
O dəli məhəbbət oyandı bəlkə.*

Avdı Qoşqarın kitabının nəşrə hazırlanmış zaman əsasən iki bir-birinə zidd nəzərlərlə müşahidə olunurdu. Hakimiyyət və onun ideologiyası məlum zaman içindəki ölkəni tam lələzərlə kimi görür, hesabatlarda maddi nemətlərin bolluğundan danışır. Belə bir şəraitdə insanların mənən necə məmnun olduğuna hər kəsi inandırmağa çalışırdı. Bu, o zaman idi ki, artıq yağ tapılmır, ot od qiymətinə satılır, insanların maddi tələbatları minimum səviyyədə ödənilirdi. Cəmiyyət özü də «boşalmış drjabl şarı» kimi mənən çökmüşdü. Sanki mövcud duruma etiraz heç min ildən sonra da mümkün olmayacaqdı. Ancaq təkbəşər ideyaların tərənnümçüləri unudurdular ki, cəmiyyətin bu süstlüyü yatmış vulkanı xatırladır, vulkanlar isə cüzi yer titrəyişi ilə oyana bilər. Cəmiyyətin daxili-mədəni mühitində bu titrəyişi yarada bilən ən güclü amil isə sözdür. İnsanları oyada, diz üstə çökənləri ayağa durub, qəddini düzəltməyə çağıran sözün sahibi isə, zənnimcə, birinci cərgədə dayanan şairlərdir.

Asilik yolu tutmuş şairlər cəmiyyəti həqiqətənmə tamamilə boş görürdülər. Axı cəmiyyət bir ev kimi düşünülə, onda o, tamamilə boş ola bilməz: «Təzə mənzilin bağlı

otaqlarında hələ heç bir ev əşyası yoxdursa, bu, o demək deyil ki, otaqların içində ümumiyyətlə heç nə yoxdur. Orada ən azı oksigen var (əgər söhbət kosmosdan gəlmirsə). Onu demək istəyirik ki, müəyyən zaman ardıcılığında və müəyyən məkan daxilində təsvir edilmiş bədii material həmişə ritmik səciyyəlidir. O az görümlü, çox görümlü ola bilər. Və hər bir yazıcı öz görümlü və ya görümsüz ritmi ilə ilk növbədə özü-özünü - öz şəxsi zövqünü, fərdi hiss və həyəcanlarını, yazıcı mədəniyyətini təqdim edir. Böyük sənətin, böyük dünyanın ümumi ritmik axarını dərk etməyə. Ona qovuşmağa çalışır. Qovuşa bilirsə, onun üçün böyük səadətdir» (Kamal Abdullayev. «Müəllif, əsər, oxucu». Bakı, «Yazıcı», 1985. səh.132). Bəli, Avdı Qoşqar da bu evi boş görmürdü. Bəs onun gördüyü nə idi bu evdə?

Əslində, Avdı Qoşqarın ötür-ötürə 1989-cu ilin əvvəlinə gətirilmiş «Dünyaya yağaram qarla, yağışla» kitabına toplanmış şeirləri həmin evin içərisində olanları təsvirdən ibarətdir. Buradakı ən zəhərli hava, başı üstə dayanıb ayaqları göydə olanlar, «atın qabağındakı ot, itin qabağındakı ot», toyuqların ayağına yazılmış güncə iki yumurta, dolanışq, ev-eşik dərdi, başlıların başsız yerində, başsızların başlı yerində olmağı, bir sözlə, «bu zəngin həyat» bütövlükdə bu kitabın içində cəmlənib. Bu kitabda şairin ilk şeiri «Göyözən dağına üz tutub» dedikləridir. Deyəsən, o inanır ki, döyüşün başlanmağına az qalıb; o, özü də açıq döyüşə tam hazırdır. Əslində, şairin keçib gəldiyi yol elə bu meydana gətirirdi. Göyözən dağına üz tutmada isə bir xeyir-dua almaq, halallaşma məqamı var:

*Ulu dədəm, hara saldın yönümü,
Boğur sellər harayımı, ünümü.
Qara əllər qaralayır günümü,
Nədən bilir qara ocaq daşıyam.*

*Umuduma toxta dedim, döz, dedim,
İnadıma haray çəkdim, söz dedim,
Bu dünyanı ocaq bildim, köz dedim, -
Odsuz, közsüz indi necə yaşayım?*

*Boz daşından nə soruşum - söz yanar,
Nərgizinə baxmaq olmur - göz yanar,
Bu yaramın qaysağına döz, anam,
Buz sinəmdə bezik ürək daşıyam...*

*Daş sədd imiş yarıqlar da, dayaz da,
Necə ağır mürgü döyür Arazda...
Götür məni şimşək boyu tolazda,
Bəlkə dünya üzərində şaxıyam.*

*Ümid əlim, qaya əlim, od əlim,
Misra-misra biçimlənim, gödəlim,
Fağırlaşma, dağ harayım, dağ kəlim,
Bu dünyadır, bu da mənim, yaşayım...*

Kitabın özül sütunu, ümumiyyətlə, Avdı Qoşqarın sonrakı 30 il ərzində yaratdığı sarayın bünövrə daşı kimi ikinci şeiri - «Şairlər bir xalqın qeyrət daşları» adlanır. Həmin dövr - yəni 80-ci illər mərhələsi üçün poeziyamızda bu şeir qədər həqiqəti bütün çıpaqlığı ilə, həm də yüksək poetik biçimdə verən bir nümunə ya yoxdur, ya da çox azdır.

80-ci illərin əvvəllərində ədəbiyyat da inandırmağa çalışırdı ki, guya bizdə hər şey yaxşıdır, ancaq az da olsa, nöqsanlarımız da var. Və həmin nöqsanlar tənqid olunmalı, islah edilməlidir - bunu ideologiya deyirdi.

Əsil həyat isə başdan-başa eybəcər bir sima daşıyırdı. Bu eybəcərliyi görmək və onu sənətə gətirmək üçün görək sənətkarın kredosu həqiqət, doğrunu deyə bilmək cəsarəti olaydı. Avdı Qoşqar özündə bu cəsarəti görə bilirdi, özünə inanırdı, həqiqəti görə bildiyini inandığı kimi.

İndi başlayaq oxumağa - görək «Şairlər bir xalqın qeyrət daşları» kimi necə görünürdü və nəyi görürdülər:

*Vətənə qeyrətli daş da gərəkdi,
Çobanın sapandlıq daşları kimi.
Hərdən kirpiklərdə yaş da gərəkdi,
Yağ da dərdimizin yaşları kimi.*

*Vətənə qeyrətli daş da gərəkdi,
Qor ala Sabirin qeyrət dağından.
Düşünən oxarlı baş da gərəkdi,
Çıxa xırdalıqlar burulğanından.
Qor ala Sabirin qeyrət dağından.*

*Hər çopur daşından bu yurd pay umur,
Hər para çinqısı bir gözüün yaşı,
Qərrib divarlardan daha nə umum?!
Yumşaq kreslolar bir-bir daşlaşır,
Hər parça çinqısı bir gözüün yaşı.*

*Yurdun dağ minnəti zəif çiyində,
O qədər haqqı-say itirən var ki...
Yumşaq kreslosu cavan yaşında.
O qədər harınlıq bitirən var ki...
O qədər haqqı-say itirən var ki...*

*Şairlər bir yurdun qeyrət daşları,
Nəsimi Hələbdə çəkilib dara.
Stollar gəmirir əqidələri,
Şairlik haradı, stollar hara?
Nəsimi Hələbdə çəkilib dara.*

*Yaman ucuzlaşıb qeyrət bazarı,
Bir quş səkimindən pozurlar andı.
Bir də görürsən ki, bal yığan arı, -
Bir də görürsən ki, qramafondu...
Bir quş səkimindən pozurlar andı.*

*Misralar bulaşır yaş dənizinə,
Tələbi ev-eşik, bir xoş güzəran,
Hədə daşlarını bir-bir dəf edən, -
Sabirin qeyrəti nə deyir görən?!
Tələbi ev-eşik, bir xoş güzəran?..*

*Ərlik, mərdanəlik - bu, köhnə avaz,
İstəklər tələblər qurğuşun dəlir.
Qabart qasırganı, qabart, xan Araz,
Özümlə tufana atmağım gəlir,
Arazı qoluma çatmağım gəlir...*

Avdı Qoşqar bu cür açıq danışmağa hardan və necə gəlmişdi? Biz bu suala cavabı şərhlər boyu vermiş olsaq da, bir məqama da diqqəti cəlb edə bilərik. Axı Avdı Qoşqara qədər həyatdan təcrid olunmuş ədəbiyyat onu təmin etmirdi. Necə ki, ondan əvvəl Ramiz Rövşəni, Vəqif Bayatlı... hələ də eksperimentçi kimi tanınan, kifayət qədər ciddi söz adamlarını təmin etmirdi. Bəxtiyar Vahabzadə, Xəlil Rza, Məmməd Araz, Söhrab Tahir kimi şairlərin də azad ruhu çağırış gücündə idi. Füzulinin görkəmli tədqiqatçısı Sabir Əliyev Füzulinin həqiqət kredosundan danışarkən yazırdı: «Qeydsiz-şərtsiz demək olar ki, böyük şair «düzlük» anlayışını dərk olunmuş həqiqət kimi, bu sözün öz müstəqim mənasında işlədir, bu günün elmi istilahlı ilə desək, reallıq, həyatilik, səmimilik, bir sözlə, realizm mənasında götürür. Şairə görə, bədii sözün düzlük meyarı onun inikas etdiyi, göstərdiyi surətin çıxardığı obyektiv həyat, real gerçəklikdir. Füzulini bu sərt və böyük sənət qanununa gətirib çıxaran nə idi? Hər şeydən əvvəl qeyd edilməlidir ki, şair özündən əvvəlki ədəbi məhsullar içərisində həddindən ziyadə dəbdəbəli və gurultulu üslubda yazılmış, həyatdan qopub üzülmüş, qeyri-real və ağlabatmaz təsvirlərlə dolu, sənətin obrazlılıq təbiətindən sui-istifadə ilə bağlı iyrənc bədii idealizmlərdən ibarət olan, həqiqət ölçüsünü itirən əsərlər oxumuşdu» (Sabir Əliyev, «Füzulinin poetikası». «Yazıcı», Bakı 1986. səh.61). Avdı Qoşqar axını döndərmək gücündə olmasa da, ən azı öz yaradıcılığında poeziyaya həqiqət ölçüsünü qaytarmağa yönəlik idi.

(Davamı 9-cu səhifədə)

(Əvvəli 8-ci səhifədə)

O, artıq bilirdi ki, «tələbi ev-eşik, xoş güzəran» olan misralar doğuluşundan ölümlə məhkumdur. Bu mərhələdə yaratdıqlarında Səməd Vurğunun poetik ruhu öləzise də hələ duyulurdu. Bu öləzimə öz yerini zamanına görə güclü poetik cazibəsi olan Məmməd Araz təsirinə verirdi: açıqlıqda Xəlil Rza görünür, çıpaqlığın qan dadını - Araz obrazı ilə bürüyür və bu zaman Söhrab Tahir yada düşür.

Açıq-aşkar duyulur ki, 80-ci illərdə Avdı Qoşqar ruhunu ifadə üçün öz yolunu çox ciddi bir inadkarlıqla axtarır. Sonralar «Dədə Qorqud kitabı»nın haləsində dolanır, istinad kimi Rəsul Rzanı görür, İsa İsmayılzadənin idafə tərzi də onu çəkir; bütün bunlar onu qarşıda gözləyən yola gətirirdi - öz yoluna. Çünki həmin dövrdə onun aşib-daşan ruhu mövcud qəliblərə sığmırdı, hələ ənənəvi yolun özündə olanda belə, bu yöndə kifayət qədər özünüifadə imkanlarını təsdiq etmiş olsa da.

O, yaxşı görürdü ki, ərlikdən, mərdənəlikdən danışa-danışa bu ərliyi, mərdənəliyi necə ucuz eləyiblər. Bu yerdə həmin şeirin sonuncu bəndini bir də təkrar etməyə deyər: “*Ərlilik, mərdənəlik bu, köhnə avaz, İstəklər, tələblər qurğuşun dəlidir. Qabart qasırğanı, qabartı, xan Araz, Özümü tufana atmağım gəlir, Arazı qoluma çatmağım gəlir...*” Burada Araz obrazı xalqın ruhunun püskürəcək gücünü ehtiva edir. Yeri gəlmişkən, axırıncı iki beyt sonralar «Şair xalqın» qramafonuna düşdü. Yüzlərlə şeirlər həmin beytin təsiri ilə qaçqınlığın, köçkünlüyün, Qarabağın... ağrı-acısının sözlənməsi üçün qor oldu. Mayası Avdı Qoşqardan gələn həmin təsir bu gün də davam etməkdədir.

Yolunun haralardan, nələrdən keçəcəyini şair yaxşı bilirdi. Ona görə də özü-özünə xəbərdarlıq etməyi də unutmurdu: “*Ürəyim, hökmündə mətin ol, mətin, Yerlərin, göylərin gözləri acdı. Sənə açmadığım məhəbbətimin Gör dünya başına nə oyun açdı.*” Avdı Qoşqarın yaradıcılığı üçün «Dünyaya yağaram qarla, yağışla» kitabı bir ədəbi manifestdir. İstər mövzu əhatəsinə, istərsə də ayrı-ayrı şeirlərdə qoyulmuş psixoloji ağrı yükünə görə də... bir sözlə, məram təsdiqini tapır. Şair kitabın sonunda yenə cəmiyyət problemlərinə qayıdır. Özü də daha aydın və duru bir cavabla. «Yol dərdi» adlanan şeirin motivi deyir ki, bütün suallar üçün cavab var. Ancaq hər cavab təzədən min bir sual doğurur:

*Daşı qaldırmağa qolda tutar yox,
Daş dərdi birdisə, qol dərdi mindi.
Bu həvali başnan, bu bitməz yolu
Get dərdi birdisə, yol dərdi mindi.*

*Qəfildən özümü udacaq kölgəm,
Ya ot göyərəcək, ya qamış, bəlkə...
Tövşüyür mindiyim bu ömür ürğə,
At dərdi birdisə, nal dərdi mindi.*

*Gözümü aldadan bu varlıq imiş,
Bu sonsuz genişlik nə darlıq imiş,
Sən demə axırı uyarlıq imiş,
Öl dərdi birdisə, qal dərdi mindi.*

*Mənə havalar çal, havası yanlış,
Mənə yuva göstər, yuvası tanış,
Dolu budamamış, yel tapdamamış
Dolu dərdi birdi, yel dərdi mindi.
Baxırsan adamı, torpağı pilə...*

*...Anadan əmdiym gözümdən gələr,
Gəldim ürəklərin əlindən dilə -
Ürək dərdi birdi, dil dərdi mindi.*

Əslində, Avdı Qoşqar yol dərdi çəkmirdi. Çünki seçdiyi yol gözünün qabağında idi. Bütün ölümlərlə, əzabları ilə, ağrı və işgəncələri ilə bu yol ona tam açıqlıq ilə görünürdü. Bu yolda özünün həyatdan təcridini, indiki təbirlə desək, bir «bomj» taleyini də görürdü. Ancaq onu da bilirdi ki, uğurlu mübarizə ilə uğurlu bir sonluq da bu yolla bağlıdır. Qalır məsələnin ikinci tərəfi: əgər bu yol onu əzib, xıncım-xıncım eləsə, yenə ölməyə-cək, buxarlanıb göy üzünə qalxacaq. Hər halda «Dünyaya yağaram...»da şairin aşib-daşan qəzəbi də görünür:

*Dünyaya yağaram qarla, yağışla,
Gedib o gözəlin önündə qul tək
Gedib diz çökəcəm, məni bağışla!
Bağışla, sən allah yaşadım, adım,
Yaşaya bilmədim öz dağlığında,*

*Beləcə bir dünya qaralar endi
Duman ağılığıma, çən ağılığıma.
Baş açə bilmədim bu necə çaxış?
Haraya atıldın bu fırtınada?!*
*Bir çinqi istilik, bir nəmli baxış,
Nə yaxşı, busa da qalıbdı yadda.
Bu dünya evində sərgərdan, səfil,
İsində bilmədim barı bir ocaq.
Həsrətin min illik uzaqlığından
Məni isindirən səsmi olacaq?
Dünya qarğasaya çatıb özümü,
Bu süst ömrə-günə satıb özümü,
Odlana-odlana, alışa-alışa.
Sənin yoxluğuna alışdım, ömrüm,
Sənin yoxluğunla barışdım, Tanrım!
Giley topasıdı alışqan ömrüm,
Qumaş qıyafəli tül dünyam hanı?
Qurtardım, axır ki, sonumu gördüm...
Qurtardı sonuncu nağıl axşamım,
Alışa-alışa, odlana-odlana
Sənin yoxluğuna alışdım, ömrüm,
Sənin yoxluğunla barışdım, Tanrım!*

Bu şeir onun (və bütövlükdə cəmiyyətin) önünü divar kimi kəsmişlərə verilən bir bəyanatdır: Yolları açın... Şair hökmündə qətidir; əgər bu divarı dağıtmağa gücü çatmasa belə, demək onun buxarlanıb göyə qalxmaq qəsdı də var. Və o, göy üzündə qalmayıb bütün istək toxumlarını bu yer üzündə bitirmək üçün qara, yağışa dönüb yenə geri qayıdacaq.

* * *

Xalqın 80-ci illərin sonundakı oyanışında Avdı Qoşqarın ustadlarının - bir az da dəqiqləşdirsək Avdı Qoşqarın özünün də ruhu ilə - poeziyası ilə apardığı mübarizənin rolu az deyildi.

Hərəkət başlayanda Avdı Qoşqarın 30 yaşı vardı. Bu yaş meydangirlik zamanıdır. O, bu yaş mənen hazır, sözün həqiqi mənasında döyüş ruhu ilə gəlmişdi. İstintaq üçün kifayət qədər açıq dəlil göz qabağında idi: «Dünyaya yağaram qarla, yağışla». Bu kitab bir şairin sonrakı həyatının

Şair, telepublisist, Əməkdar jurnalist Avdı Qoşqarın poetik yaradıcılığının özül keyfiyyətləri haqqında düşüncələr

bəyanatı idi. Ancaq zaman o zaman deyildi... Çox görmüşük bəyanatlar dildən uçur, havada qalır, kağıza yazılır yazıda qalır. Ancaq Avdı Qoşqarın ömrünün sonrakı 30 ili həm poeziyada, həm də telepublisistikada - yəni bütövlükdə sənətdə ömrünün birinci yarısında nəşr olunan kitabı ilə verdiyi bəyanatın əməldə təsdiqi oldu.

Avdı Qoşqar poeziyası bu gün bir əzəmətli saraydır, zahirən kasıb görünsə də, daxilən çox zəngindir - yəni söhbət cəmiyyətdən yox, keyfiyyətdən gedir. Bu sarayın özül daşı, him daşı, bünövrə daşı «Dünyaya yağaram qarla, yağışla» bəyanatıdır.

Avdı Qoşqarın bəxtinə yanan ulduz düşüb. Bəs eləyər, bir ulduz işığı... Bu işıq Tanrının sevdiyi bəndənin ruhuna nurunu versə, onun bünövrə daşı da saf, sağlam olacaq.

07.06.2018

...Və Avdı Qoşqara bir məktub

*Can deməklə, candan can əskik olmaz,
Məhəbbət artırar, mehriban eylər.*

Aşıq Ələsgər

Əzizim Avdı Qoşqar, hər dəfə sənə zəng edəndə, mənə hay verən səsinin “can” kəlməsi ilə gəlməsi, qəlbimi rıq-qə-tə gətirir. Düşünürəm ki, üç hərfin birliyində yaranmış bircə kəlməlik sözün nə qədər sehri, nə qədər cazibəsi var. İnsanların xüsusilə, son vaxtlar hər kəsin öz hücrəsinə çəkilməsi cəmiyyətdə nə qədər «bozluq» yaradıb. Halbuki, bu «bozluq»u ruhdanqəlmə, varlıqdanqopma bir istək duyğusu, yəni mən səninlə varam, səninlə birgə həyatım gözəldir anlamını təlqin edən dostluğa, mehribanlığa çağırış səsi - can kəlməsi necə əlvan rənglərə boyaya bilər. Düşünürəm ki, elə həyatın gözəllik anlamı bu rənglərin birliyidir, vəhdətidir.

Bəs bu rənglər hansıdır? Hansı rənglərdir dünyanın gözəllik üzünü bütün əlvanlığı ilə göstərən?

Duyğusal insanların incə bir məqamda kövrəlməsini hansımız görməmişik. Təkcə həyatdan yox, elə sənətdən də gələn elə mənzərələr var ki, bizi sarsıdır, varlığını silkələyir. Bir ələcsizlik anına, bir köməksizlik məqamına yetə bilməməyimiz qəlbimizdə, sinəmizdə ağır körüyü çəkir, ocaq qalayır. Məhz həmin məqamdakı kövrəklik duyğularımızın daxilimizdə yaratdığı əhval zahirimizdə, üzümüzdə, gözümüzdə təzahür edən görüntülər dünyanın paklıq, ağılıq üzüdür. Ağ işığın rənglərə ayrılması isə elmə çoxdan məlumdur

və qalan rənglərin hamısı elə bu ağ işığın içindədir.

Sözlə çəkişən, söz içində olan hər kəs yaxşı bilir ki, onun əzabı haracandır. Əgər bir insanın varlığını bütövlükdə bir kainat kimi təsəvvür eləsək, onda şairin özünün bu kainatın içində necə qovrulduğunu, onun ruhunun necə ərşə çəkildiyini, necə yerin yeddi qat dərinliyinə endiyini təsəvvür etmək o qədər də çətin olmaz. Yaxşı gəlir, kitablarından birinin əvvəlində oxucuya ünvanladığın bir-iki kəlmə sözün var: “*Heç oxuma, oxuyan günün olmasın. Bu yazdıqlarım mənə nə gün ağlayıb ki, sənə də hansı günü versin*”. Ola bilsin ki, sözlərini olduğu kimi təkrarlamadım, yadımda qaldığı kimi dedim. Amma buradakı etirafın mahiyyəti elə olduğu kimidir. Yaza-yaza gor evi qazmaq bir şair taleyinin nəsibidir. Onu da az-çox sözü bilən bir oxucu xırda hisslərinin ayaqları altına atıb, yanından laqeyd-laqeyd keçəcəksə, bəs harda qaldı bu dünyanın ədaləti? Düşünürəm ki, bu yer üzündəki haqsızlıqların, yer üzündəki böhtanların, iftiraların, yalanların hamısının başında duran həmin o laqeyd oxucudur. Özü də beləsinin sifətinin tərəfi yoxdur. Hətta oxuya da bilər, nə demək istədiyini də bilər. Onu batdığı çirkabın içərisindən çıxarmaq niyyətini də anlayar. Di gəl ki, mənfur bədxah niyyəti ona imkan verməz ki, sözün ətheyindən yapışb, heç olmasa özünü xilas eləsin. Danışan heyvan qitəsindən düşünən insan aləminə qalxa bilsin.

Hərdən düşünürəm, doğurandanmı biz bu qədər gücsüzük? Heç olmasa bir ömrün içində bu qədər can çürüdüb ürəyimizi piltə eləyib, işığa döndərib cəhdlərimiz doğrudanmı əbəss imiş. Əgər belədirsə, əgər əbəss deyilsə, bəs onda bizim öz müasirlərimizin nə qədəri sözümüzün

çağırdığı tərəfə addım atıb keçə bilmir. Sözümüz həqiqətin alovunda yanıb əridikcə, bu bədbəxt qaraguruhun necə altdan-altdan rəng verib rəng aldığını, necə haldan-hala düşdüyünü görməmək mümkünmü? Sanki qanmamağın bilərəkdən seçilən yol olduğunu çıpaqcasına bir az da qınaqla, amma səssizcə nümayiş etdirməyin hansı adı var? Beləsi heç fərqiində deyil ki, nə qədər dərin alçaqlıq və yaramazlıq girdabındadır. Özün demiş, 60 yaşın önünü üzü tarixə buraxıb, 61-ə keçidində yaşadığın duyğuların ağzın aramaq pis olmazdı:

*...Yetdim altmışa yenə sadələvh,
Yenə aldanıram bir uşaq kimi.
Yenə tərəzinin boş gözü ayır,
Ortada qalmışam dolaşıq kimi.
Başımda qarışıq fikirlər gəzir,
Səsin, həqiqətin mayası dərin,
Yenə od bitirir dərddli günlərim...
Yenə daş əzirəm başımın üstə.
Beləcə qalacam yüz yaşımda da,
Yüz yaş da ələnsə yaşımdın üstə.*

Deyirəm ki, əgər şairlərə Tanrı öz sərhədlərini qorumaq inadı verməsəydi, işığa qənim kəsilmiş “qanan” əbləhlərin həşərat hücumu qarşısında nəinki şairin düşüncəsi didilib parçalanardı, heç onun varlığından iz də qalmazdı. Bəlkə də elə dünyanın nizamı budur. Şair inadından dönmür, sərhədlərini, canını yandıran iztirablarla hifz eləyir və beləcə həşərat sürüsü bütövlükdə insanlığın üstünə yeriye bilmir.

Əzizim Avdı Qoşqar, sənə bir balaca sırı açım; bilirsən, söz-sənət sahibinin həqiqi ağrı daşıyıcısının bəlası hardan gəlir? İçəridən varlığını didən paxıllıq, yekəbaşlıq hisslərini cilovlaya bilməyənlər də ağrı yaşayır və onlar bu ağrıdan xilas olmağın yolunu həqiqi söz sahibinin, işıq mənbəyinin beynini yeməklə xilas ola

biləcəyini düşünürlər. Və elə bu səbəbdən də həqiqəti yox, qeyri-həqiqəti bütün cəhdilərlə həqiqət donunda göstərməyə çalışırlar. İndi bu savaşda kimin qalib gələ biləcəyini özün düşün. Yox, bədbinliyə əsas yoxdur. Kütbeyinlər sürüsü heç vaxt qalib gələ bilməz. Olsa-olsa fiziki gücü ola bilər. Toplum içində var olduqlarını göstərməyə çalışırlar. Amma odlu misraların önündə davam gətirə bilməzlər. Doğru yazırsan:

*İz açdım, göz qoydum, kim üçün, lələ,
Boş beyni, ürəyi kəm üçün, lələ,
Bacarsan varlığı dikəlt, silkələ
Boy at, söz davamçım, yangılı, boy at,
Bir qara qəpiyə dəyməz bu həyat.*

Əlbəttə, sən özün yaxşı bilirsən. Qara qəpiyə dəyməyən nədir, dəyən nədir. Və onu da çox gözəl bilirsən ki, bu dünyanın bircə tutarlı sözü bəs eləyir ki, dünyadan üz çevirib gedən bir küskünü təzədən dünyaya qaytarasan. Düşünürəm ki, sözü bilənə sənə kimi sözü tərsinə demək daha vacibdir. Qoy sözü bilməyəndə bir təşvişə düşsün.

Hə, Avdı Qoşqar, hələ ki, 60-ı sən, 65-i də mən - beləcə yola saldıq. Əgər unutmamırsansa, “Amerika qeydləri”nin əvvəlində ilk və uzun səfərin həyəcanlarını yaşamağını çox yaxşı qələmə almısan. Təsəvvür elə ki, ildən-ilə keçməyimiz də elə sənə qitədən-qitəyə uçmaq qabağı yaşadığın həyəcanları təzədən bizə yaşadır. Ötürdüyümüz illərdən gileyli qalmışıqsa, üzümüzə gələndən necə barınacaq ki, gileyimiz olmasın?

Avdı Qoşqar, insan savaşın övladıdır. Savaşsız onun həyatının dəyəri, özün demiş, qara qəpiyə dəyməz. Təki inadımız bizimlə qalsın.

Sağ ol, yaşayırıq, görürük.

25.12.2018